

Magyarok hozzájárulása az amerikai kultúrához*

Congressional Record, 1975. szeptember 30.

Az USA képviselőháza jegyzőkönyvének tanúsága szerint az 1975. szeptember 30-i ülésen Frank Norton New York-i képviselő megemlékezett a Magyar Tudományos Akadémia megalapításának 150. évfordulójáról. Most, amikor elérkeztünk a 175.-hez, nem érdektelen felidéznünk, hogyan értékelték 25 éve az USA-ban a magyarok hozzájárulását az amerikai szellemi élet fejlődéséhez. A következőkben idézzük a jegyzőkönyv erről szóló részét magyar fordításban.

Dr. Francis S. Wagner, a Kongresszusi Könyvtár munkatársa elkészített egy kitűnő tanulmányt a magyarok hozzájárulásáról az amerikai kultúrához. Képviselőtársaim tájékoztatására és a jegyzőkönyv számára felolvasom Dr. Wagner tanulmányát – mondotta a bevezetőjében F. Norton képviselő.

Széchenyi István gróf és számos más reformer gondolkodó százötven évvel ezelőtt alapította meg a Magyar Tudományos Akadémiát. Számunkra nagyon figyelemreméltó tény az, hogy a Magyar Akadémia első külföldi kapcsolatát nem a már virágzó

kontinentális európai vagy nagy-britanniai társintézményekkel alakította ki, hanem a *Benjamin Franklin* alapította Philadelphia központú Amerikai Filozófiai Társasággal. Az amerikai demokrácia alapelvei mellett a franklini Philadelphia intellektuális élete tette a legmélyebb benyomást a korabeli magyarok gondolkodására, amint az ékes-szóloán kifejeződik Bölöni Farkas Sándor akadémikusnak az Újvilágban tett rövid utazásáról (1831. szeptember 4. – november 24.) írt népszerű útinaplójában.

Bölöni Farkas amerikai élményeinek hatására egy másik akadémikus, *Nagy Károly* (1797–1868), a neves csillagász-matematikus és fizikus, szintén az Egyesült Államokba utazott. evelét írt Philadelphiából 1832. december 25-én az Amerikai Filozófiai Társaság elnökének, *Peter Duponceau*-nak, amelyben kapcsolatfelvételt kezdeményezett az újonnan alapított Magyar Tudományos Akadémia és az Amerikai Filozófiai Társaság között. Duponceau elnök nagyon gyorsan, már másnap reagált Nagy levelére. Így indult meg 1832-ben egy nagyon gyümölcsöző publikációcsera a két intézmény között. Azóta kölcsönösen előnyös kapcsolatok fejlődtek ki az emberi tudás számos területén az Egyesült Államok és Magyarország között. Az eltelt több mint száz év alatt magyar természet- és társadalomtudósok, műszaki szakemberek, valamint művészek generációi járultak hozzá teljesítményükkel az amerikai művelődéshez.

A magyarok hozzájárulásának mértéke a mi intellektuális életünk fejlődéséhez összefügg a korszak amerikai, magyar és világtörténelmi eseményeivel, az általuk keltett bevándorlási hullámokkal. *Pulitzer József* (1847–1911), a modern újságírás atyja, egyike az első bevándorlóknak. Először katonaként szolgált új hazáját 1865

---

* Köszönettel tartozunk *Filep László* főiskolai tanárnak, aki felhívta a figyelmet erre az érdekes anyagra és egyúttal elvállalta a megemlékezés fordítását is. – *A szerk.*

United States
of America

Congressional Record

PROCEEDINGS AND DEBATES OF THE 94th CONGRESS, FIRST SESSION

Vol. 121

WASHINGTON, TUESDAY, SEPTEMBER 30, 1975

No. 145

HUNGARIAN CONTRIBUTIONS TO AMERICAN CULTURE

HON. FRANK HORTON

OF NEW YORK
IN THE HOUSE OF REPRESENTATIVES
Tuesday, September 30, 1975

Mr. HORTON. Mr. Speaker, this year marks the 160th anniversary of the Hungarian Academy of Sciences—an appropriate time for us to review the contributions of Hungarian-born scientists to the advancement of knowledge in America and indeed worldwide.

Dr. Francis S. Wagner of the Library of Congress has prepared an excellent study of Hungarian contributions to American culture. For the benefit of my colleagues, I insert Dr. Wagner's study at this point in the Record:

HUNGARIAN CONTRIBUTIONS TO AMERICAN CULTURE

János Xántus (1825-1894) was one of several thousand to set foot in America after the abortive Hungarian Revolution of 1848-1849. During his stay in America from 1851 to 1864, Xántus rose from obscurity to international fame as a pioneer in the natural history of the United States; he collected and classified 390 zoological and botanical species—mainly vertebrates—entirely new to science. His collections were deposited for the most part in the Smithsonian Institution but a generous portion was housed in the Hungarian National Museum in Budapest. Xántus made a significant contribution to geography as well by his discovery of 89 islands and shoals between America and Australia. He also dealt extensively with some topics of ethnography, including the life and customs of the American Indians. Having returned to his native Hungary, Xántus organized the renowned Budapest Zoological and Botanical Garden and was named its first director.

Following our Civil War, but especially in the last quarter of the 19th century, the rapid advance of American industry and technology exerted a great impact on the men of science everywhere. During this period Benjamin Franklin was gradually replaced in the foreign image by Thomas A. Edison, perhaps the most prolific inventor of our country and the world. In the absence

of these Hungarian-born scientists worked closely with Enrico Fermi and received the highest honors that science and the United States can bestow and they rank among the architects of the atomic age.

In various branches of the technical sciences noticeable results were obtained by many Hungarian-born American scientists and engineers. Theodore von Karman deserves a special place among them for his significant contributions to the theory of aircraft structures and thermodynamics. Von Kármán's influence was felt throughout the world because of his rare capacity for stimulating international scientific cooperation. One of the giants of modern psychology, Hans Beyer (1907-) was awarded a Rockefeller research fellowship and was for a time associated with Johns Hopkins University. His revolutionary concept of stress opened up entirely new avenues of treatment for many diseases. This list of pre-World War II scientific luminaries can be closed with the name of John G. Kemeny (1926-), a noted mathematician and president of Dartmouth College.

Following World War II, a large number of Hungarian scientists, engineers and scholars appeared on the American cultural scene. The level of education of these post-war immigrants was extraordinarily high and physicists and chemists featured prominently

június 7.-ig, később pedig, 1895-től New York megválasztott képviselőjeként a kongresszusban.

Xántus János (1825-1894) az elbukott 1848-49-es magyar forradalom után Amerikában telepedő több ezer emigráns egyike volt. Amerikai tartózkodása alatt (1851 és 1864 között) Xántus az ismeretlenségből nemzetközi hírnévre emelkedett, mint az Egyesült Államok természetrajzának egyik első kutatója. Háromszázkilencven ismeretlen növény- és állatfajt – főként gerinceseket – gyűjtött össze és osztályozott. Gyűjteménye nagy részének a Smithsonian Intézet adott otthont, de tekintélyes mennyiség került a Magyar Nemzeti Múzeumba is. Xántus jelentős eredményeket ért el a földrajzban is: nyolcvankilenc szigetét és zátonyt fedezett fel Amerika és Ausztrália között. Sokat foglalkozott néprajzi kérdésekkel, különösen az amerikai indiánok életével és szokásaival. Szülőhazájába visszatérve létrehozta a budapesti Állat- és Növénykertet, amelynek ő lett az első igazgatója.

Polgárháborúnkat követően, de különösen a XIX. század utolsó negyedében, az amerikai ipar és technológia fejlődése világszerte nagy vonzóerőt gyakorolt a

természettudósokra. Ebben az időszakban a külföldieknek Amerikáról alkotott képében Benjamin Franklin szerepét Thomas A. Edison, országunk és a világ talán legtermékenyebb feltalálója, vette át. A távokzlés területén Puskás Tivadar (1844-1893), aki 1866 és 1877 között Edison társa és európai képviselője volt, megalkotta az első telefonközpontot és feltalálta a telefon-hirmondót.

Edison találmányai és más, az alkalmazott tudományokban elért amerikai eredmények lelkesedést váltottak ki az Óvilág sok országában és új távlatokat nyitottak a technikai haladásban, új, technológia-szemléletű kutatási irányok megindítása révén.

A nagy amerikai technikai fejlődés hatására megváltozott a magyar tudományos kutatás szerkezete, amiből viszont az Egyesült Államok is profitált. Zepernovszky Károly (1853-1942), valamint Bláthy Ottó Titusz (1860-1939) és Déry Miksa (1854-1938) megalkották az első transzformátort 1884 és 1886 között, amely lehetővé tette az elektromos áram nagy távolságokra való átvitelét és elosztását. A sikeres feltaláló mérnökök sorának eredményei, kiegészülve Eötvös Loránd (1848-1919) geofizikai

alapkutatásaival, lehetővé tették a színvonalas fizikus- és mérnökképzés kialakulását a magyar egyetemeken. A geofizikus Eötvös Loránd mérési módszereit az amerikai Dicke fejlesztette tovább. Az Eötvös-törvényt Albert Einstein a relativitáselmélet egyik oszlopának nevezte.

A két világháború között a tudomány számos kiemelkedő alakja hagyta el Magyarországot. Egyikük a kémikus Hevesy György (1885–1966) volt, aki Nobel-díjat kapott a hafnium felfedezéséért. Ebben az időszakban jelentős számú magyar fizikus is emigrált az USA-ba. Közülük a legnevesebben voltak: Lánzos Kornél (1893–),** aki évekig Einstein mellett dolgozott, majd a Manhattan Projektben való részvétel révén lett világhírűvé, akárcsak Szilárd Leó (1898–1964); Wigner Jenő (1902–) az 1963-as fizikai Nobel-díj birtokosa; Teller Ede (1908–) a „hidrogénbomba atyja”; valamint Neumann János (1903–1957), a matematika zsenije, aki 1945-ben a Princetoni Institute for Advanced Study-ban elindított elektronikus számítógép projektigazgatója lett. Ezek a magyar származású tudósok szorosan együttműködtek Enrico Fermivel. Kérdemelték tudományuk és az Egyesült Államok legmagasabb elismeréseit. Az atomkor építői között tartjuk számon őket.

Magyar származású tudósok és mérnökök jelentős eredményeket értek el a technikai tudományok számos területén is. Közülük külön hely illeti meg Kármán Tódort a repülőgép-tervezés elméletének és a termodinamikának a továbbfejlesztéséért. Kármán hatása világszerte lehet érzékelhető ritka képességén keresztül, amelyet a nemzetközi tudományos együttműködés ösztönzésében kifejtett.

A modern pszichológia egyik óriása, Selye János (1907–) Rockefeller kutatói ösztöndíjat kapott és egy ideig a Johns Hopkins egyetemen dolgozott. Az általa

---

** Az 1975. évi megemlékezés idején az említett tudósok közül még sokan éltek, akik azóta sajnos már eltávoztak. Ezért hiányzik születésük után a második dátum. – A szerk.

bevezetett stressz fogalma új távlatokat nyitott számos betegség gyógyításában. Zárjuk a II. világháború előtti tudós nagyságok sorát Kemény Jánossal (1926–), a neves matematikussal és a Dartmouth College elnökével.

A II. világháború után nagyszámú magyar tudós és művész tűnt fel az amerikai kultúra színterén. A háború utáni bevándorlók képzettsége rendkívül magas színvonalú volt, különösen a fizikusoké és a kémikusoké. Az 1937. évi orvosi és fiziológiai Nobel-díj nyertese, Szent-Györgyi Albert (1893–) 1947-ben emigrált az USA-ba, és a massachusettsi Woods Hole-ban levő Izomkutató és Tengerbiológiai Kutatóintézet igazgatója lett.

A fizikus Békésy György (1899–1972) orvosi Nobel-díjban részesült 1961-ben az emberi belső fül stimulációs mechanizmusa kutatásában elért eredményeiért. Az 1971-es fizikai Nobel-díj nyertesének, Gábor Dénesnek (1900–) legfontosabb publikáció között találjuk a holográfiáról írottakat.

Az 1956-os magyar forradalom bukása magyar értelmiségiek valódi exodusát eredményezte. Legalább 1500 egyetemi vagy főiskolai végzettségű menekült érkezett az USA-ba. Közöttük számos neves társadalom- és természettudós, mérnök, orvos és művész volt található. Néhány évvel ezelőtt az Amerikai és a Magyar Tudományos Akadémia egyezményt kötött, amelynek keretében lehetőség nyílt tudóscserére a két ország között.

Az amerikai kulturális élet magyar hozzájárulásáról szóló rövid áttekintés nem lehetne teljes, ha nem említenénk meg néhány más területet is. Breuer Marcell (1902–) Magyarországról való távozása után korunk egyik legismertebb építésze lett. A humán tudományokban szintén sok neves magyar származású tudós működik, mint Alföldi András (1895–), aki sokáig a Princetoni Institute for Advanced Study munkatársa volt, és a római régészet világszerte elismert szakértője. Liszt Ferenc (1811–1886) régóta az egyik legnépszerűbb zeneszerző Amerikában. A 20. század nemzetközileg elismert zeneszerzői, Bartók Béla (1881–1945), Dohnányi Ernő (1877–1960) és Kodály Zoltán (1882–1967) tovább

gazdagították zenei életünket oktatói és zenészi képességeikkel.

Napjainkban igen sok magyar tevékenykedik az amerikai kulturális és intellektuális életben. Hozzájárulásuk kultúránkhoz és civilizációnkhoz kiemelkedő

jelentőségű 1832-től kezdve, amikor a Magyar Akadémia első külföldi csereprogramját kezdeményezte az Amerikai Filozófiai Társasággal.

Fordította: *Filep László*

Tisztelt Olvasó!

A Magyar Tudományos Akadémia központi folyóirata, a **MAGYAR TUDOMÁNY** az új évezredben is bemutatja a tudomány helyzetét, legújabb eredményeit, közli a tudományos vitákat, véleményeket.

Kérjük a 2001. évre is fizesse elő a folyóiratot!

A költségek emelkedését sajnós a fogyasztói árral is kénytelenek vagyunk követni, ezért a **MAGYAR TUDOMÁNY** ára 2001. januártól havi 336,- Ft-ra változik.

Az éves előfizetői díj 4032,- Ft.

Előfizethető:

A FOK-TA Bt. címén (1134 Budapest, Gidófalvy L. u. 21.) a mellékelt csekk befizetésével,

a Posta hírlapüzleteiben,

az MP Rt. Hírlapelőfizetési és Elektronikus Posta Igazgatóságánál, 1846 Budapest, Pf. 863.